

Lausunto opetusministeriölle

**KOMISSION TIEDONANTO ”TEKIJÄNOIKEUS OSAAMISTALOUDESSA” JA
KOMISSION KESKUSTELUASIAKIRJA ”LUOVAT SISÄLLÖT”**

Asia

Opetusministeriö on toimittanut tiedoksi ja mahdollisia kirjallisia kommentteja varten otsikossa mainitut asiakirjat. Esitämme lausuntonamme seuraavaa.

Komission tiedonanto ”Tekijänoikeus osaamistaloudessa”

Kyseinen asiakirja koskee tekijänoikeudella suojattujen aineistojen jakelun ja saatavuuden parantamista.

Toteamme, että vaikka tiedonannossa käsitellään erityisesti kirjastojen ja arkistojen aineistojen ja opetus- ja tutkimuskäyttöön tarkoitettujen aineistojen käyttöä sekä vammaisten henkilöiden asemaa, siinä käsitellään myös sellaisia kysymyksiä, jotka kuuluvat laajan kuluttajajoukon – eli aineistojen loppukäyttäjien – kannalta tekijänoikeuden ydinalaan.

Tekniset suojauskeinot

Asiakirjan sivulla 9 otsikon ”Seuraavat vaiheet” alla todetaan vammaisille henkilöille soveltuvien aineistojen tarjoamisesta, että tekniset suojauskeinot eivät saisi estää laillisesti hankittujen teosten muuttamista soveltuvaan muotoon.

Olemme asiasta täysin samaa mieltä ja tuoneet tätä näkökulmaa esille monissa muissakin yhteyksissä. Vaikka oikeudenhaltijoilla on laillinen oikeus teoksen suojaamiseen teknisin toimenpitein, loppukäyttäjän laillisten oikeuksien kohtuuton rajoittaminen on saattaa olla lain vastaista. Näihin loppukäyttäjälle lailla turvattuihin oikeuksiin kuuluvat esimerkiksi oikeus yksityiseen kopiointiin/kappaleenvalmistamiseen (esim. tarpeellisen varmuuskopioiden valmistaminen ja lähimmässä perhe- ja ystäväpiirissä tapahtuva kappaleenvalmistus ja näiden kappaleiden käyttäminen) sekä kuluttajan oikeus kuunnella ja katsella laillisesti hankkimaansa teosta. Asiasta säädetään Suomen lainsäädännössä tekijänoikeuslain 2 luvun 12 §:ssä ja 5 a luvun 50 a §:ssä. Edellä selostetut loppukäyttäjien oikeudet on yleisesti tunnustettu myös kansainvälisessä tekijänoikeudellisessa ja muussa sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa sääntelyssä. Sopimusehdot ja menettelytavat, jotka aiheuttavat loppukäyttäjän oikeuksien kohtuuttoman rajoittumisen, saattavat olla kuluttajansuojalain 3 luvun 1 §:n vastaisia ja kuluttaja-asiamiehellä on Suomessa mahdollisuus kieltää sellaisten käyttäminen.

Käyttäjien itsensä luoma sisältö

Asiakirjan sivulla 10 todetaan, että kuluttajat luovat yhä enemmän sisältöä itse käyttäen joskus tekijänoikeuksin suojattua materiaalia teostensa pohjana. Tästä syystä on keskusteltu mahdollisuudesta

luoda uusi poikkeus tekijän yksinoikeuteen, joka kattaisi luovat, muista teoksista muokatut tai niistä johdetut teokset.

Toteama ja päätelmät (asiaa on syytä selvittää edelleen) on oikea, mutta ei mitenkään uusi. Tekijänoikeuden peruseriaatteisiin kuuluu ja on kuulunut kansainvälisen tekijänoikeuden järjestelmän luomisesta alkaen (Bernin sopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta vuodesta 1886), että uusien teosten luomisessa käytetään välttämättä pohjana aikaisemmin luotuja teoksia ja niissä ilmennettyjä asioita eli yhteistä kulttuuriperintöömme. Se, joka luo uuden ja omaperäisen teoksen, joka ilmentää hänen itsenäisen luomistyönsä henkistä tulosta, ei tarvitse tällaisen teoksen luomiseen lupaa alkuperäisen teoksen tekijältä, eikä siten myöskään syyllisty tekijänoikeuslainsäädännön vastaiseen tekoon. Muu olisi tekijänoikeuden peruseriaatteiden vastaista. Asiasta on Suomessa säädetty tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentissa, jonka mukaan ”jos joku teosta vapaasti muuttaen on saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen”.

On totta, että rajanveto tekijänoikeudella suojatun teoksen muuntelun ja uuden itsenäisen teoksen luomisen välillä on hankala erityisesti digitaaliympäristössä. Kansainvälisesti on nähtävissä eräitä lieveilmiöitä (levy-yhtiöt ovat haastaneet oikeuteen musiikin tekijöitä, jotka ovat hyödyntäneet aikaisemmin luotuja teoksia omassa työssään jne.). Näemme kuitenkin, että aineistojen loppukäyttäjille on välttämättä jatkossa annettava enemmän liikkumavapautta erityisesti loppukäyttäjien laillisesti (eli maksua vastaan) hankkimien aineistojen osalta. Muunlainen kehityssuunta ei ole mahdollinen eikä myöskään minkään osapuolen kannalta suotava (esim. laillinen aineistojen sähköinen kauppa kärsii siitä, jos kuluttajat eivät halua ostaa aineistoja, koska heidän toimintavapauttaan aineistojen suhteen liiaksi rajoitetaan).

Komission keskusteluasiakirja ”Luovat sisällöt”

Tiedonannossa käsitellään selkeästi kysymyksiä, jotka kuuluvat laajan kuluttajajoukon – eli aineistojen loppukäyttäjien – kannalta tekijänoikeuden ydinalaan.

Asiakirjan sivulta 14 alkaen käsitellään luovien aineistojen saatavuutta kuluttajille. Pidämme keskeisenä asiana sitä, että kuluttajilla on valinnan mahdollisuus sen suhteen, millaisia aineistoja ja mistä paikasta he haluavat hankkia ja millä välineellä ja missä paikassa aineistoja kuunnella, katsella jne. Kuluttajat ovat valmiit hankkimaan aineistoja ja maksamaan niistä markkinoiden määräämän käyvän hinnan, jos aineistoja vain on tarjolla. Asiakirjan sivulla 14 esitetyt ehdotukset lisensisoinnin helpottamisesta esimerkiksi niin sanottujen orpojen teosten osalta tukevat edellä selostettujen päämäärien toteutumista ja hyödyttävät kaikkia osapuolia, eli kuluttajia, joilla on enemmän aineistoja käytettävissään sekä oikeudenhaltijoita, jotka saavat enemmän aineistoja myytyä ja sitä kautta enemmän tulovirtoja itselleen.

Aineistojen loppukäyttäjien kannalta erittäin keskeinen kysymys on se, mitä loppukäyttäjä voi hankkimallaan teoksella tai aineistolla laillisesti tehdä ilman, että hänen pitää pelätä syyllistyvänsä tekijänoikeuslainsäädännön vastaiseen tekoon teosta käyttäessään. Asiaa on käsitelty asiakirjan sivulla 15. Tehokas tapa poistaa tätä epävarmuutta on säätää sellaista tekijänoikeuden poikkeuksista ja rajoituksista, jotka ovat loppukäyttäjän helposti ymmärrettävissä ja myös helposti käytännössä toteutettavissa. Esimerkiksi Suomen tekijänoikeuslain nykyisin voimassa olevat 2 luvun rajoitussäännökset eritoten laillisen lähteen vaatimuksesta yksityisen kappaleenvalmistamisoikeuden (ja usean muun tekijänoikeuden rajoitussäännöksen soveltamisen) edellytyksenä ovat mitä ilmeisimmin jääneet ns. kuolleeksi kirjaimiksi – säännöstä on käytännössä mahdotonta noudattaa, eikä sen

noudattamista myöskään valvota. Nykyinen poikkeuksia ja rajoituksia koskeva lainsäädäntö ei siten poista tätä epävarmuutta aineiston loppukäyttäjän puolella. Myös komission asiakirjassa todetaan yksityinen kappaleenvalmistaminen kuluttajien kannalta keskeisenä poikkeuksena tekijöiden yksinoikeuteen, joka on otettava huomioon asian jatkopohdinnassa.

Kuten asiakirjassa todetaan, Euroopan Unionin tasolla tällä hetkellä puutteellisesti harmonisoidut tekijänoikeuden poikkeukset ja rajoitukset myös haittaavat sisämarkkinoiden toimintaa ja sitä kautta laillisen kaupan kehitystä. Kannatamme tekijänoikeuden poikkeuksien ja rajoitusten selkeyttämistä ja harmonisointia eurooppalaisella tasolla. Asiasta voitaisiin säätää esimerkiksi muuttamalla tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiiviä (2001/29/EY) ja täysharmonisoimalla tekijänoikeuden poikkeukset ja rajoitukset tältä osin mahdollisimman pitkälle. Kysymyksellä on asiallinen yhteys myös tekijänoikeudellisiin hyvitysmaksuihin, joista keskustellaan tällä hetkellä Euroopan Unionin tasolla ja joiden osalta odotetaan mahdollisia EU:n lainsäädäntötoimia.